

ПОСТАТЬ

У ПОВНИЙ ЗРІСТ

Марта Базак
заслужений художник
України,
доцент кафедри
художнього текстилю
Київського інституту
декоративно-прикладного
мистецтва та дизайну
імені Михайла Бойчука,
м. Київ

Влітку 2022 року Національний музей народного мистецтва Гуцульщини і Покуття імені Йосафата Кобринського запросив мешканців і гостей Коломиї на виставку живопису і графіки **Миколи Яковини**.¹

Свій дев'ятий (від 1985 року починаючи) персональний показ робіт художник назвав «Різне за п'ятдесят років і десять днів», у вступі до експозиції пояснив добір творів (найраніша композиція датована ще 1972 роком) і стислі терміни на організацію виставки. Мистець говорив, що не квапився відгукнутися згодою на запрошення дирекції музею в попередні роки, бо музей іще з 1978 року декорують вітражі його авторства, і він вважав, що на тлі народних майстрів сучасного мистця було би тут забагато. Але війна змінила багато попередніх уявлень, постійна експозиція музею зараз евакуйована в укриття, а культурне життя не можна переводити «на паузу», бо ж «за що ми тоді воюємо?», зовсім не риторично повторює художник знаменитий вислів.²

Художника в Коломиї знають: крім вітражів, над якими він працював ще до відновлення незалежності нашої держави, М. Яковина був на Івано-Франківщині чільним діячем з часів перебудови. Полемічні нотатки його авторства в середині 1980-х рр. на шпальтах обласної преси були присвячені обороні рідної мови та культурної спадщини. Він був одним із засновників Народного Руху України і першим головою крайової організації НРУ. Це він очолив успішну виборчу кампанію **Дмитра Павличка** в народні депутати Советського Союзу 1989 року, а трохи згодом – і блискучу за результатами справу мирного відбирання влади від комуністів навесні 1990-го. Молодий художник і перекладач прози **Бруно Шульца** був тоді, як мовилося «всероюзною сенсацією» – у 33 роки очолив обласну раду, ставши першим не комуністичним головою області в комуністичній імперії. Згадуючи це, а також його роль в подальшому здобутті незалежності, важко спростувати слова галеристки **Олени Ягодовської**, яка писала: «Заважає. Дуже. Те, що художник Микола Яковина є винятковою людиною – державотворцем»³. Бо «життя громадського діяча, політика... забирало сили та час від мистецтва, яке, як відомо ревниве». Як стверджує Олена Ягодовська, життя і творчість художника Яковини породжує «багато запитань – багато відповідей».

Свого часу **Роман Корогодський** відзначив багатогранність ще зовсім молодого художника М. Яковини: «... пензель і граверна голка, мистецтвознавство й архітектура, вірші для душі та професійні художні переклади...»⁴

Сам мистець не надто переймається множинністю своїх публічних «іпостасей». Не так багато мистців досягають балансу естетично-світоглядної позиції з громадянським темпераментом – навіть заголовок одного з його інтерв'ю «Frankfurter Allgemeine» ще за часів советської доби показовий: «Чому ви хочете незалежної України, пане Яковино?»⁵

¹Серйозний живопис з м'яким політичним присмаком і краплею іронії, <https://kl.informator.ua/2022/07/08/serjoznuj-zhyvopys-z-muakym-politychnym-prysmakom-i-krapleju-ironiyi/>, 8 липня 2022 (дата звернення 17.07.2022).

²"Різне за 50 років і 10 днів" - громадський діяч, український політик, колишній голова Івано-Франківської обласної ради та мистець Микола Яковина презентував у Коломиї свою персональну виставку живопису та графіки, <https://fb.watch/ejteo5c2-z/>, 8 липня 2022 (дата звернення: 17.07.2022).

³Олена Ягодовська, Штрихи до портрета, в: Микола Яковина: живопис, Львівська національна галерея мистецтв ім. Б.Г. Возницького, Львів, 2019, с. 15.

⁴Корогодський Р. Поезія контрасту // Київ. - 1986. - № 12. - с. 155.

⁵Warum wollen Sie eine unabhängige Ukraine, Herr Jakowyna? A.Hajdu. Frankfurter Allgemeine Magazin. Frankfurt, March 15, 1991. P. 78–79.

Бразилійська коломийка. Пам'яті Петра Карманського.
1983 / картон, олія / 69x80

Патрет (Із циклу «Бестіарій»). 1987 / картон, олія / 65,5x40

У сутність митця проникає **Юрій Андрухович**: «Миколине малярство вражає мене тим самим, що в цілому притаманне його постаті – абсолютно довершеним інтелектом. Це він, це його критичний і цілісний розум, його розкішна ерудиція і пронизана доволі ризикованим гумором

Автопортрет. Самоіронія. 1984 / автолитографія

уява спричиняють у мені той внутрішній відгук, без якого мистецького акту просто не існує. перед цими роботами хочеться мислити, думати, міркувати (синонімічний ряд може бути продовжений). І в той же час яка насолода для зору – ці тони, тіні, плями, блики, лінії. Тож інтелект, як укотре бачимо, може чудово й переконливо зживатися з чуттєвістю. Головне, щоб і він, і чуттєвість були гранично справжніми – як от Миколи Яковини»⁶.

З вище цитованим текстом погоджувався стриманий на похвалу **Іван Дзюба** з оцінкою свого колеги по Міністерству культури України 1992–1994 рр.: «Він знає сферу культури, добре розуміється на мистецтві»⁷.

І хоч експозиція попри розлогу часову дистанцію представлених сорока творів не має характеру ретроспективи, вона дає можливість розібратися в генезі образів та пластичної мови художника, у його творчій еволюції.

Кожна із трьох зал виставки має своєрідний характер. У першій – тематичні картини, від юнацької (ще з часів учнівства в Заслуженій діячки мистецтв України **Ольги Титової**) «В майстерні Рембрандта» (1973) до «Роз'яття» та «Святого Себастьяна», датованих 1989 роком. Між ними в буквальному сенсі – і просторово, і синхронно – композиції циклу «Бестіарій», написані в середині 1980-х. Зовсім органічно поміж зооморфними персонажами «Гавтобуса» та «Дефіляди» посміхається дзвінкий живопис автопортрета у вінку з реп'яхів. Вразливого глядача може образити «Вернісаж» – красномовна реакція митця на «мистецтвознавців у цивільному», які так діяли колись художників.

⁶Микола Яковина: живопис, Львівська національна галерея мистецтв ім. Б.Г. Возницького, Львів, 2019, с. 7.

⁷Лист І. Дзюби до Л. Кучми від 11.01.1995 р. (копія з архіву М.Яковини).

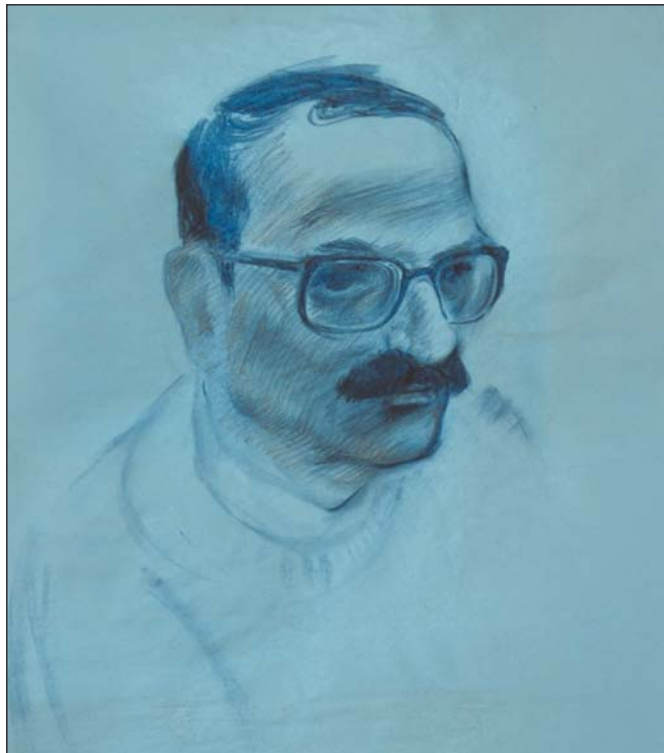
Філософи. 2021 / полотно, акрил, олія / 90x120

Концерт. Присвята Г.Тербрюгену. 2015 / полотно, олія

Наступна зала покаже іншу – інтимну чи більш камерну чуттєву грань творчості художника: тут і його офорти з бабусиним вікном та сухими квітами, ті ж сухі квіти у вінку на голові художника з автолитографії 1984 року та портрети кількох близьких і дорогих авторів людей (інших він не портретує!). Два портрети, датовані ще 1974 роком – часом навчання в Республіканській художній середній школі – «Вірочка, моя кузина» та «Портрет скульптора», для якого позував товариш художника **Богдан Люклян**.

Портрети **Тараса Возняка** і **Світлани Бреславської** (1980), **Тетяни Чучук** (1990), **Максима Стріхи** (2002) та **Юрія Андруховича** (2017) показують вдумливу роботу художника над характером кожної особистості і є свід-

Портрет Максима Стріхи. 2002 / папір, графіт, сангіна

ченням пристрасності мистця до роботи в етюдній манері за один сеанс та продуманості мінімального арсеналу засобів.

Картина «Зимовий краєвид Івано-Франківська» (1984) демонструє ще одну улюблену лінію, відданість якій мистець демонструє повсякчас – епічним у його виконанні постає пейзаж з мостом (1988) і гори (1988, 2015), що видніються у видноколі з вікна батьківського дому у Брошнів-Осаді неподалік Калуша.

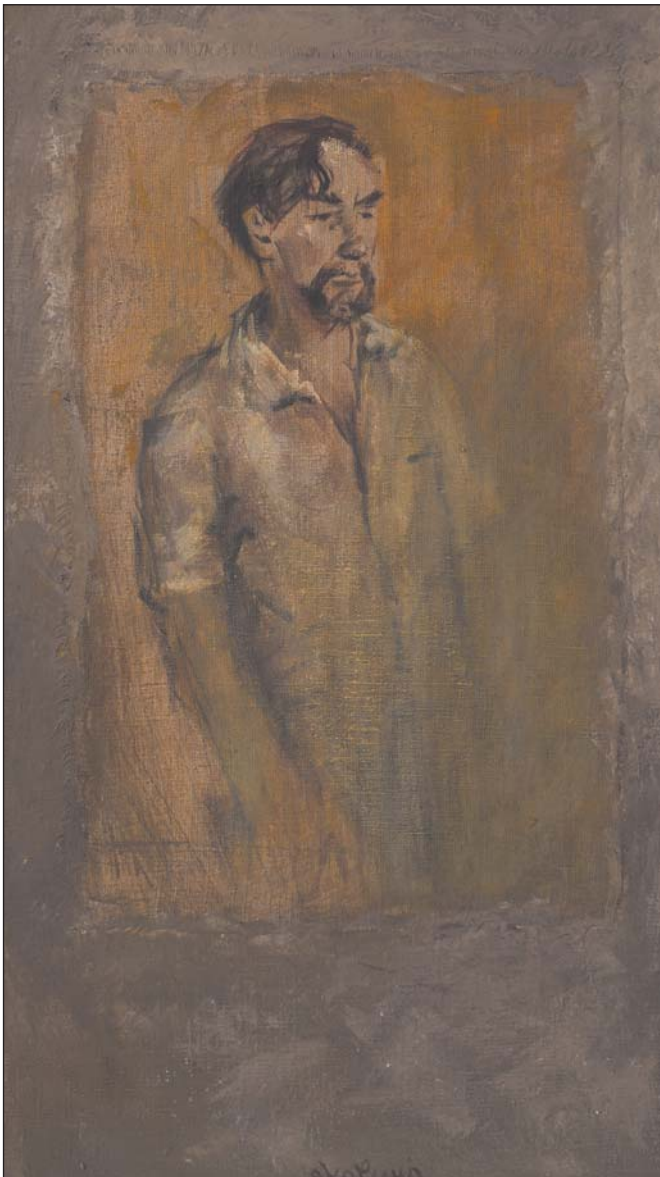
Замикають другу залу коломийської виставки дві композиції різних років – «Сніданок з газетами» (1987) та «Філософи» (1995–2012). Перша є фактом зацікавлення митця ефектами малярства *non-finite*, що постає в певній програмованій розкутості манери, підкресленій умисною, антиакадемічною фрагментарністю композиції. Цікаво порівняти цей прийом у більш ранній картині «Бразилійська коломийка. Пам'яті Петра Карманського» (1983), де дві сидячі постаті – автопортрет самого художника та молодий **Олег Тістол** – відокремлені від другорядного персонажа на фоні саме фрагментуванням останнього під обріз рами. Але це радше данина канонам сучасного мистецтва, до якого мистець більше не повертався.

Полотно ж «Філософи» натомість показує інший, досі не вичерпаний напрям інтересів та пошуків майстра – сплав міфології та сучасної іронічної фабули, своєрідного арт-анекдоту. Гарячий колорит та контрастне тло лишень барвами нагадують про традиційні барви античних керамічних композицій, що скоріше характерне для мінімалістичного малярства.

Якщо вже говорити про мінімалізм, то мистець прагне довести цей нурт до каліграфічного, в один дотик, опрацювання сюжету. Найпоследовніше Яковина розкриває це у пейзажі – невтомно зображає гори впродовж десятиріч, доводячи хвилясту лінію обрїю та піднебесного ландшафту до виразності ієрогліфів.

Наполеон (Ватник). 2018 / полотно, олія / 100x100

Портрет Юрія Андруховича. 2017 / полотно, олія / 100x50

Миротворець (Ганді). 2018 / полотно, олія / 220x85

Перейдемо до третьої зали. Тут доречно навести кілька цитат з есе культуролога **Тараса Возняка**: «Є кілька тем, які він [Микола Яковина – М.Б.] розробляє вже впродовж десятиліть. Вони на межі живопису, літератури та політичного позиціонування. Так, позиціонування, але без галасу...

Гори II. 2015 / полотно, мішана техніка / 75x130

Це дивне поєднання в наші часи – в часи після революції авангарду, в часи після всього, коли все сказане і все вичерпало саме себе».⁸ Тут глядача зустрічають несподівано на перший погляд візуально знані, але історично недостовірні образи, своєрідні травестійні характери. Заввишки трохи більші від людського зросту, персонажі написані фронтально, як на парсунах, з поглядами, спрямованими прямо на глядача.

Як говорить Т. Возняк, «частина творчості Миколи має м'який політичний присмак, хоча разом із тим і м'яку іронію».⁹

«Актуальною виявилася і тема «ватництва», яку Микола розробляв давно. Воно з'явилося не в 2013 році, а набагато раніше – чого вартий його «Патрет» 1987 року!

Дудар (Тарас). 2017 / картон, мішана техніка / 230x85

Канібал (Карл). 2017 / картон, мішана техніка / 230x85

За Квіткою-Основ'яненком ...! «Ватник (Наполеон)» 2017 року вже був осмисленням ватника, що торжествує!.. Проблема «ватництва», до якої постійно повертається у своїй творчості Микола Яковина, не є лишень українською постсоветською проблемою – це проблема демократії взагалі, яка вироджується у охлократію ... з тим, щоб перейти у тиранію ... – ну зовсім за Аристотелем ... Це той «бунт мас», «бунт хама»,... з яким ми ще матимемо багато проблем»¹⁰...

І далі Т. Возняк наводить витяг з тексту Бруно Шульца у перекладі Миколи Яковини:

«Доходять до нас неймовірні звістки про вторгнення до міста ворожої армії. Серед загальної розгубленості люди подають одне одному тривожні і суперечливі відомості. Важко розібратися у цьому. Війна не попереджена дипломатичними заходами? Війна серед мирної тиші, не затьмареної жодним конфліктом? З ким війна і за що? Сповіщають, що вторгнення ворожої армії підбадьорило у цьому місті партію невдоволених, які вибігли на вулиці зі зброєю в руках, тероризуючи мирних мешканців.»¹¹

Оптика літературного погляду **Бруно Шульца** дає немов ключ для розуміння гри Миколи Яковини з усталеними поняттями та стереотипами. Тому такі багатозначні перетворені автором образи Наполеона як ватника, Маркса як канібала, Мао Цзе Дуна як проповідника. Цісар Франц Йосиф у своїй фольклорній реінкарнації татуса, але – сучасного, у бейсболці та джинсах. А «Миротворець» – це Ганді з автоматом.

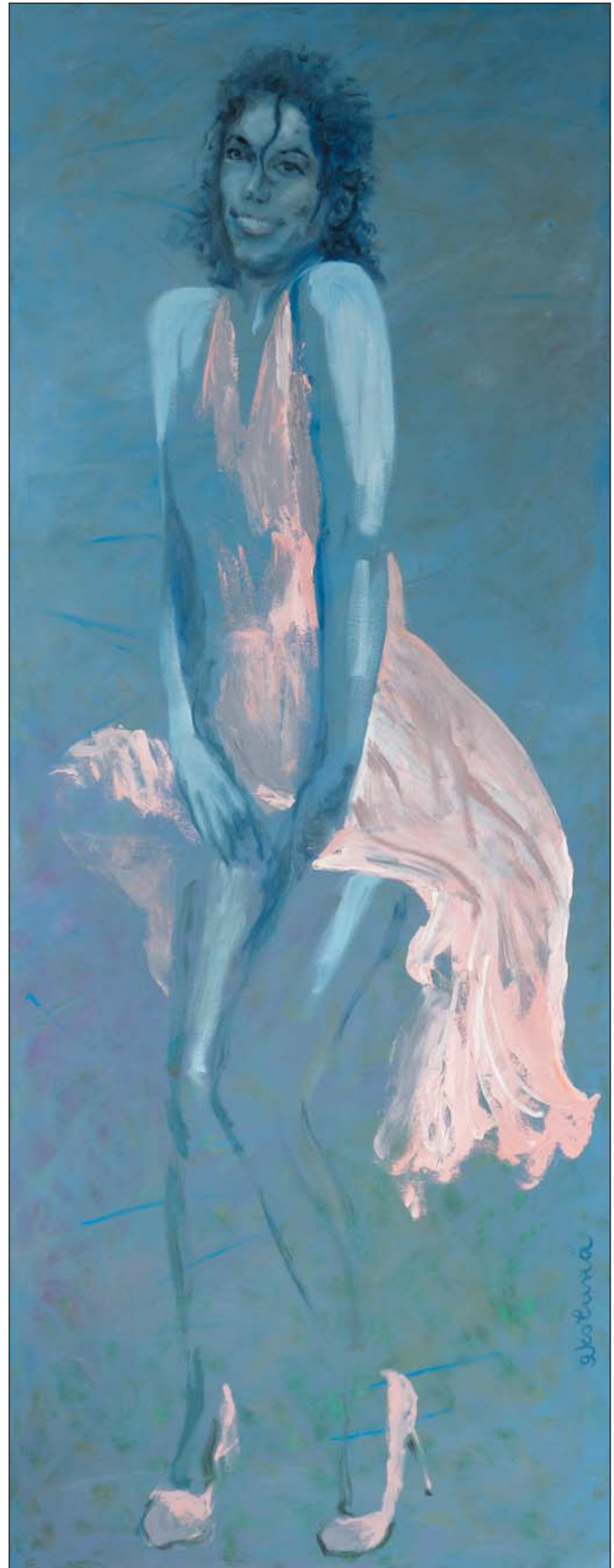
«Добро має бути з кулаками», – немов промовляє «за кадром» автор. І тут же крізь дистанцію в третину віку, з минулого століття, «Патрет» посміхається до «Ватника-Наполеона» (2018).

Малярська гра з мемами та демістифікація тривають, майстерня в Києві заповнена роботами, які чекають на глядача. Ще можна очікувати окремої виставки графіки чи малознаної, не показаної гуцульської серії. А ще будуть презентовані вітражі, бодай у слайдах, бо монументальні твори розсосереджені по містах України – в Івано-Франківську, Коломиї, Миргороді. А ще його архітектура...

Під час війни художник повернувся до активної пам'яткоохоронної діяльності (він три каденції поспіль був президентом Українського ІКОМОС¹²), знову організовує міжнародну підтримку на захист українських культурних цінностей (і тут не зайве нагадати про його досвід роботи заступником голови парламентського комітету у закордонних справах Верховної Ради України 5-го скликання).

«Микола Яковина своєю діяльністю і творчістю ламає всі стереотипи щодо уявлень про звичного митця, і багато в чому близький до особистості ренесансного типу», – написала **Катерина Тарчевська** після однієї виставки художника в Києві.

Достоту так! Це такі, як він, торували шлях нашому національному відродженню. ■

Стар (Майкл Джексон). 2017 / полотно, олія / 220x85

⁶⁸Тарас Возняк. Погідна іронія Миколи Яковини, в: Возняк Т. Мистецтвознавчі есе І. Т. 20. - К.: Дух і Літера, 2020. - с. 86.

⁹Там же, с. 87..

¹⁰Там же. с.88.

¹¹Шульц Б. Санаторій Під Клепсидрою / пер. М. Яковини // Ї. – 1992. – Чис. 5.

¹²Український національний комітет Міжнародної ради з питань пам'яток і визначних місць (ICOMOS).